

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

ОВСЯННИКОВ ВЯЧЕСЛАВ ГЕОРГІЙОВИЧ

УДК 784.011.26:008 (477) «19/20»

**УКРАЇНСЬКИЙ ПОП-РОК У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ПОПУЛЯРНОЇ
МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

26.00.01 – теорія та історія культури

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ – 2019

Дисертацією є кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Роботу виконано на кафедрі академічного і естрадного вокалу та звукорежисури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв Міністерства культури України (Київ).

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, доцент
Зосім Ольга Леонідівна,
Національна академія керівних
кадрів культури і мистецтв,
доцент кафедри академічного
і естрадного вокалу та звукорежисури

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Станіславська Катерина Ігорівна,
Київський національний університет театру,
кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого,
професор кафедри музичного виховання

кандидат мистецтвознавства
Самая Тетяна Вікторівна,
Київська муніципальна академія
естрадного та циркового мистецтв,
доцент кафедри естрадного співу

Захист відбудеться 26 вересня 2019 р. о 15 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.850.01 у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 15, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв за адресою: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корпус 11.

Автореферат розіслано 26 серпня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук

В. В. Карпов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний культурний простір характеризується надзвичайною багатоелементністю та плюралістичністю: у ньому в різний спосіб співіснують та взаємодіють музика, створена для широкої аудиторії, фольклор, академічна класика, старовинна музика. Багатокомпонентністю відзначається й сама популярна музика, де сьогодні стає можливим синтез джазу, року, фолку, хіп-хопу, електроніки. Завдяки своїй багатогаровості популярна музична культура сьогодні все частіше потрапляє в поле зору науковців, які прагнуть осмислити її як дієвий чинник сучасних культурно-мистецьких процесів.

В українській науці вже склалася традиція вивчення популярної музичної культури. Філософські, культурологічні, соціологічні дослідження зосереджують увагу на її функціонуванні в соціумі, у класичних музикознавчих працях докладно вивчається її музичний компонент. Можна говорити і про дослідницькі пріоритети наукових студій, присвячених популярній музиці: найбільш вивченим сьогодні є джазове мистецтво, класичний та експериментальний рок, українська естрадна пісня. У той самий час низка напрямів та відгалужень не стали ще предметом спеціального дослідження, серед яких виділимо поп-рок – актуальний у ХХІ ст. стильовий напрям рок-музики, що поєднує риси популярної музики і року. Причиною меншої уваги дослідників рок-мистецтва до поп-року є неповнота ознак останнього у порівнянні з класичними напрямками року та близькість до поп-музики. Науковці ж, що досліджують популярну музику, концентрують увагу передусім на «чистих» її зразках, оминаючи різноманітні стильові та жанрові гібриди. Проте саме поєднання у поп-року елементів рок- та поп-музики робить це стильове відгалуження відкритим для трансформаційних процесів, що відбуваються у популярній музичній культурі постмодерної доби, та підсилює його культуротворчий потенціал. Необхідність розгляду поп-року як важливої складової сучасної української популярної музичної культури зумовила вибір теми дисертаційної роботи **«Український поп-рок у контексті розвитку популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ століття»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планами науково-дослідної роботи кафедри академічного і естрадного вокалу та звукорежисури Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв та відповідає комплексній темі «Актуальні проблеми культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний № 115U001572) перспективного тематичного плану науково-дослідної роботи НАКККіМ, у межах якої здобувачем досліджувалася соціокультурна та мистецька значимість українського поп-року як актуального напрямку сучасної популярної музичної культури. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НАКККіМ (протокол засідання № 9 від 26.04.2016 р.).

Формулювання наукової проблеми, нове розв'язання якої отримано в дисертації. Науковим завданням дисертації є історико-культурна та

мистецтвознавча характеристика українського поп-року як одного із провідних напрямів вітчизняної популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Мета дослідження – визначити місце поп-року в розвитку української популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Завдання дослідження:

- обґрунтувати теоретико-методологічні засади вивчення популярної музичної культури доби постмодерну;

- встановити місце поп-року в стильовій палітрі сучасного українського рок-мистецтва;

- виявити та охарактеризувати риси популярної культури в українському поп-року;

- визначити соціокультурні функції українського рок-мистецтва у контексті формування культурного простору України;

- охарактеризувати український поп-рок як складову національної музичної культури;

- дослідити змістовні й музично-стильові пріоритети творчості українських гуртів та сольних виконавців, які працюють у напрямі поп-рок.

Об'єкт дослідження: популярна музична культура кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Предмет дослідження: український поп-рок як складова популярної музичної культури зазначеного періоду.

Для досягнення поставлених завдань у роботі було використано низку загальнонаукових **методів** та **підходів**. *Культурологічний підхід* дозволив з'ясувати місце поп-року в культурно-мистецькому просторі України кінця ХХ – початку ХХІ ст.; *біографічно-персоналістичний* – окреслити індивідуальний внесок рок-музикантів у розвиток вітчизняної популярної музичної культури, *аксіологічний* – з'ясувати художню цінність мистецького доробку представників українського поп-року. *Теоретичний метод* було використано для уточнення термінологічного апарату дослідження, *аналітичний* – для вивчення творчого доробку поп-рок-виконавців; *соціокультурний* – для з'ясування місця рок-музики в українському соціумі та виділення її соціокультурних функцій; *системно-структурний* – для осмислення поп-року в загальносвітовій та національній моделі популярної музичної культури доби постмодерну; *теоретичного узагальнення* – для підведення підсумків дослідження.

Теоретичну базу дисертації складають:

- дослідження з проблематики постмодерної культури та мистецтва зарубіжних (Д. Белл, Ж. Бодрійяр, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Ч. Дженкс, В. Діанова, У. Еко, М. Епштейн, Ж. Ф. Ліотар, Н. Маньковська, М. Хренов та ін.) та українських (О. Афоніна, О. Берегова, П. Герчанівська, О. Зосім, О. Козаренко, О. Колесник, В. Личковах, О. Маркова, О. Самойленко, К. Станіславська, В. Шейко, В. Шульгіна та ін.) науковців;

- роботи, присвячені проблемам масової та популярної культури ХХ – початку ХХІ ст. (Т. Адорно, В. Беньямін, Т. Гундорова, А. Костіна, Г. Маркузе, Ч. Мукерджі, Х. Ортега-і-Гассет, Дж. Сторі, М. Шадсон та ін.);

- праці, у яких розглядаються питання популярної музичної культури (О. Бойко, І. Бобул, О. Капічіна, В. Конен, С. Лазарев, Я. Левчук, Л. Мархасьов, О. Мозгова, М. Мозговий, В. Плахотнюк, Т. Рябуха, Т. Самая, О. Сапожнік, А. Сохор, Г. Толкачова, В. Тормахова, А. Троїцький, О. Устименко-Косоріч, Т. Чередніченко, Ф. Шак, С. Шаповалов, О. Шевченко, Г. Шехтман, І. Шнур та ін.) та шоу-бізнесу (В. Откидач, М. Поплавський, І. Пригожин та ін.);

- роботи, що досліджують рок-мистецтво (І. Вавшко, Л. Васильєва, О. Євтушенко, О. Козлов, А. Комлікова, Н. Ліва, Ю. Лошков, І. Набок, В. Откидач, І. Палкіна, В. Сиров, Д. Терентьев, А. Цукер та ін.);

- дослідження, у яких підіймаються питання соціокультурних функцій мистецтва (М. Каган, З. Ластовецька-Соланська, Н. Синкевич, А. Сохор, А. Флієр та ін.), у тому числі популярної музичної культури та рок-музики (Ю. Волкова, Д. Леонтьєв, І. Лященко, М. Саркітов, Г. Шостак та ін.);

- роботи з проблематики іміджу естрадного виконавця (О. Будько, А. Верещака, К. Костюк, С. Манько, Є. Петренко, О. Савіна, С. Садовенко, Н. Садовнікова та ін.);

- праці з теорії та історії відеокліпу (Г. Курінна, І. Романовська, Е. Советкіна, С. Соколюк, К. Станіславська, О. Чернишов, Т. Шак та ін.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що у роботі *уперше*:

- досліджено український поп-рок як складову популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ ст.;

- розроблено теоретичні засади вивчення популярної музики з позицій теорії культурних кодів;

- висвітлено творчість провідних українських виконавців, що працюють у напрямі поп-рок;

- виявлено культуротворчий потенціал поп-року та зазначено його вплив на трансформацію культурно-мистецької сфери України кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Удосконалено термінологічний апарат у царині популярної музичної культури.

Уточнено соціокультурні функції рок-мистецтва доби постмодерну.

Набула подальшого розвитку проблематика, пов'язана із вивченням популярної музичної культури ХХ – початку ХХІ ст.

Теоретичне значення отриманих результатів. Теоретичне значення дисертації полягає у поглибленні та розширенні мистецтвознавчих і культурологічних підходів дослідження популярної музичної культури. В українському мистецтвознавстві вперше досліджено вітчизняний поп-рок у контексті розвитку популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ ст. Основні положення дисертації сприятимуть удосконаленню понятійного апарату в науковій царині, присвяченій дослідженню популярної музичної культури. Сформульовані в дисертації положення і висновки можуть бути використані у подальших дослідженнях основних напрямів і тенденцій розвитку сучасної популярної музичної культури.

Практичне значення дослідження. Теоретико-методологічні положення роботи та науково обґрунтовані рекомендації можуть бути використані при

розробці лекційних курсів, написанні підручників, навчальних посібників і програм з теорії та історії світової й української популярної музичної культури для мистецьких закладів вищої освіти, а також у практичній діяльності естрадних музикантів та продюсерів при розробці стратегій розвитку музичних колективів і сольних проєктів. Теоретичні положення, сформульовані у дисертації, використовувалися автором у власній виконавській, творчій та педагогічній роботі.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якому охарактеризовано український поп-рок як один з провідних напрямів вітчизняної популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ ст. Усі публікації є одноосібними.

Апробація результатів дисертації здійснювалась на *міжнародних наукових конференціях та симпозіумах*: «Мистецька освіта України ХХІ століття: євроінтеграційний вектор» (Київ, 12–13 травня 2016 р.), «Музичне мистецтво та культура: Захід – Схід» (Одеса, 5–6 грудня 2016 р.), «Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України ХХІ століття» (Київ, 25–26 квітня 2017 р.), «Художня культура і мистецька освіта: традиції та сучасність» (Київ, 20–21 листопада 2018 р.); «Діяльність продюсера в культурно-мистецькому просторі ХХІ століття: дослідницькі практики, динаміка розвитку, сфери реалізації» (Київ, 4–5 грудня 2018 р.); «Культура і мистецтво: сучасний науковий вимір» (Київ, 6–7 грудня 2018 р.); «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (Київ, 15 травня 2019 р.); «Культурні та мистецькі студії ХХІ століття: науково-практичне партнерство» (Київ, 6 червня 2019 р.);

всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Сучасне мистецтвознавство: науковий та методичний аспекти» (Київ, 20 квітня 2016 р.), «Сучасне естрадне та циркове мистецтво: науковий та методичний аспекти» (Київ, 5–6 квітня 2017 р.), «Сценічне та музичне мистецтво: циркові та естрадні жанри. Науково-методичний аспект» (Київ, 17–19 квітня 2018 р., 16–18 квітня 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено у 10 публікаціях: 5 статтях у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК МОН України за напрямом «мистецтвознавство», 4 з яких включені до міжнародних науково-метричних та реферативних баз, 5 публікаціях в збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації. Робота складається з анотації (українською та англійською мовами) зі списком публікацій за темою дисертації, вступу, трьох розділів (шести підрозділів), висновків, списку використаних джерел (202 позиції), додатків. Загальний обсяг дисертації – 196 сторінок, з яких основного тексту – 174 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, розкривається сутність і стан її наукової розробки, формулюються мета й завдання дисертації, визначено її новизну, теоретико-методологічну базу, теоретичне і практичне значення.

Конкретизується практична цінність дисертації, наводяться дані щодо апробації її основних положень у виступах на конференціях, тезах та публікаціях у збірниках наукових праць.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження популярної музичної культури» складається із двох підрозділів, у ньому обґрунтовано теоретичну та методологічну базу наукових студій популярної музичної культури.

Підрозділ 1.1 *«Популярна музична культура в сучасному науковому дискурсі»* присвячено огляду літератури та розробці термінологічного апарата дослідження.

Здійснено огляд наукових праць українських та зарубіжних вчених, присвячених рок-мистецтву (роботи І. Вавшко, О. Євтушенка, А. Комлікової, Н. Лівой, Ю. Лошкова, В. Откидача, І. Палкіної, В. Сирова, Д. Терентьева, А. Цукера та ін.). Зазначено, що на сьогоднішній день в українській та зарубіжній науці відсутні спеціальні праці, присвячені поп-року як стильовому відгалуженню рок-мистецтва.

На основі робіт, присвячених вивченню популярної музичної культури (праці О. Бойка, І. Бобула, В. Конен, С. Лазарева, М. Мозгового, Т. Рябухи, Т. Самаї, О. Сапожник, А. Сохора, В. Тормахової, Ф. Шака, С. Шаповалова, О. Шевченко, І. Шнур та ін.), розглянуто зміст базових понять «естрадна музика», «масова музика», «популярна музика», «молодіжна музика», «легка музика» («розважальна музика»). Обґрунтовано доцільність використання дефініції «популярна музика», яка є більш відповідною щодо мистецтва доби постмодерну, де нівелюється опозиційність дихотомічної діади «елітарна культура – масова культура».

Базуючись на науковому доробку культурологів та мистецтвознавців, присвяченому актуальним питанням сучасного мистецтва, у дисертації запропоновано розглядати популярну музику доби постмодерну у світлі теорії культурних кодів. Доведено, що поп-рок як культурно-мистецьке явище, яке поєднує протестний потенціал року та розважальну спрямованість поп-музики, містить два опозиційні культурні коди – соціальної заангажованості та соціального конформізму. У роботі відзначено важливість для українського поп-року національного культурного коду.

У підрозділі 1.2 *«Поп-рок як складова українського рок-мистецтва»* висвітлено історію української рок-музики від зародження до сучасності.

Історія українського року розпочалася з середини 1960-х рр. з появою перших самодіяльних рок-гуртів, які у своїй творчості намагалися долучитися до світових трендів. Фольклорні ВІА, а також гурти «Березень», «Друге Дихання», «Еней» стали флагманами українського національно орієнтованого року. У 1990-х рр. стильова палітра вітчизняної рок-музики розширюється: вона представлена фолк-роком («Воплі Відоплясова», «Вій»), панк-роком («Брати Гадюкіни», Віка Врадій), альтернативним роком («Королівські зайці», «Раббота Хо», Юлія Лорд), а також різного роду стильовими мікстами («Мертвий півень», «Плач Єремії», «Брати Блюзу»).

Поп-рок як стильове відгалуження рок-музики в Україні набуває актуальності у 2000-і рр. У цей період низка популярних гуртів, серед яких «Океан Ельзи», «Скрябін», «Друга ріка», «СКАЙ», «Мотор'ролла», трохи пізніше «Антитіла», «Lama», «O.Torvald» стають лідерами вітчизняної рок-музики. Також в українському культурному просторі з'являються й шоу-бізнесові проекти, які позиціонують себе як поп-рок (Альона Вінницька, Міка Ньютон). Поруч з поп-рок-виконавцями на українській сцені у 2000–2010-х рр. працюють й представники інших стилів рок-музики («Гайдамаки», «Мандри», «Танок на майдані Конго», «Бумбокс»). Зазначено, що період 2010-х рр. відзначений трансформаційними процесами в популярній музиці, зміною стильових пріоритетів, однак найкращі поп-рок-гурти сьогодні залишаються лідерами української сцени.

У другому розділі «Соціокультурні аспекти українського поп-року», що складається з двох підрозділів, охарактеризовано творчість українських поп-рок-виконавців з огляду на соціокультурний контекст.

У підрозділі 2.1 «*Риси популярної культури в українському поп-року*» виявлено специфіку поп-року як феномену популярної музичної культури України.

У роботі поп-рок охарактеризовано відповідно до двох ключових аспектів буття популярної музичної культури – промоції власної творчості за допомогою *відеокліпів* як презентаційних роликів та створення власного унікального артистичного *іміджу*.

Відеокліпи поп-рок-музикантів проаналізовано з позицій втілення у них найважливіших культурних кодів. Підкреслено значення національного культурного коду для гуртів «Океан Ельзи», «Скрябін», «СКАЙ», «Мотор'ролла», «Антитіла», «Lama», «O.Torvald» та Марії Бурмаки, який виявляється у культивуванні україномовного репертуару та зверненні до інтонаційного фонду українського фольклору й пісенно-романсового шару професійної музики, вказано на соціальну заангажованість їх творчості. Зазначено, що творчість Альони Вінницької та Міки Ньютон відзначені соціальним конформізмом та пріоритетністю пострадянського культурного коду. Виділено найважливіші культурні коди у відеороботах українських поп-рок-виконавців, серед яких найбільшу значимість набули урбаністичний, ностальгічний, гламурний, а також опозиції «природне – штучне», «життя – смерть».

Розкрито аспекти іміджу як важливої складової презентації естрадного артиста. Відзначено, що більшість артистичних образів українських поп-рок-виконавців базуються на напрацюваннях західних іміджмейкерів і не пов'язані з українськими культурними традиціями. Подано характеристику іміджу українських поп-рок-виконавців, серед яких найбільш яскравими є образи романтичного героя («СКАЙ», «Скрябін», «Океан Ельзи»), класичного рокера («Океан Ельзи», «Мотор'ролла», «O.Torvald»), урбанізованої дівчини з екзотичним іміджем («Lama»), зухвалої та водночас романтичної дівчини-підлітка (Міка Ньютон), гламурної та сексапільної рок-діви (Альона Вінницька).

Підрозділ 2.2 «*Національний компонент та соціокультурні функції українського поп-року*» присвячено аналізу співвідношення національного й інтернаціонального компонентів в українському поп-року та характеристиці його соціокультурних функцій.

Визначено параметри та критерії для характеристики національного й інтернаціонального компонентів у рок-мистецтві. Інтернаціональний компонент поп-року полягає у використанні його представниками *англійської мови, характерних музичних лексем та принципів формотворення, апробованих у світовій популярній музиці; шлягерності, роковому саунді, тематиці, іміджі та сценічній поведінці*. Національний первень у поп-року унаочнюється через культивування *української мови, використання елементів національної музичної мови та звертання до тематики, що суголосна українським культурним традиціям*. У роботі проаналізовано риси інтернаціонального та національного у творчості провідних представників українського поп-року.

У світлі нових тенденцій сучасної культури відзначено розширення діапазону соціокультурних функцій рок-музики, серед яких ключовими визначено естетичну, інноваційно-креативну, ідеологічну, виховну, націєтворчу, ідентифікаційну, компенсаторну, комунікативну, розважальну та рекреаційну функції. Особливу увагу в роботі приділено націєтворчій функції рок-мистецтва, яка у період засилля російських зірок в українському культурному просторі та переходу українських артистів на російську мову завдяки концентрації рок-музикантів на україномовному репертуарі стала однією з провідних.

Розділ третій «Український поп-рок: персоналістичний вимір», що містить два підрозділи, присвячено аналізу мистецького доробку артистів, які представляють поп-рок на українській та світовій сцені.

У підрозділі 3.1 «*Тематичні та музично-стильові пріоритети українських поп-рок-гуртів*» здійснено аналіз творчості провідних українських колективів, що працюють у напрямі поп-рок.

Зазначено, що мистецький доробок гуртів та сольних виконавців, що сьогодні представляють український поп-рок, є надзвичайно різноманітним. «Океан Ельзи» через значимість свого внеску в культуру України є репрезентантом не лише напряму поп-рок, а й усієї вітчизняної рок-сцени у світовому культурному просторі. У величезному за обсягом творчого доробку колективу представлена особистісна лірика, яка у низці знакових композицій інтерпретується у філософському ключі, твори соціальної та національно-патріотичної спрямованості. Універсальність музичного стилю гурту «Океан Ельзи» стала наслідком вдалого синтезу інтонаційного фонду світової популярної музики з національною музичною мовою.

Музиканти гурту «Скрябін», що на українській сцені з 1989 р., у 2000-х рр. змінюють свій музичний саунд, відходячи від електронного звучання, та переорієнтовуються на актуальний стиль поп-рок. У доробку гурту багато ліричних пісень, є низка творів філософського змісту, але значна частина репертуару – це пісні, що підіймають гострі соціальні питання, поєднуючи їх з протестними меседжами. Для української культури однак найбільш значимими

є особистісна лірика та пісні філософського змісту, створені музикантами гурту, через їх змістовну узагальненість та зв'язок з національною традицією.

Для творчості гурту «СКАЙ» пріоритетним є ліричний первень: у своїх баладних композиціях музиканти створюють сучасний варіант українського солоспіву. Соціальна проблематика знаходиться на периферії творчості колективу, однак значимість доробку гурту для української культури полягає у філософському осмисленні буттєвості через особистісну лірику.

Гурт «Мотор'ролла» під час пошуків власного стилю поєднував музичну лексику західної рок-музики з національною музичною мовою у її народнопісенному та міському фольклорному різновидах; для зрілої творчості гурту більш характерна музична лексика традиційного року. Тематичний спектр творчого доробку гурту відзначається розмаїттям з пріоритетністю особистісної та філософської лірики.

До нової генерації поп-рок-виконавців належать гурти «Антитіла» та «Lama», на творчості яких відбилися глобалізаційні тенденції сучасної культури. Це найбільш космополітичні проекти, музика яких спирається на західні зразки, у відеоряді превалює урбанізований простір з локальною ідентичністю. Музиканти гурту «Антитіла» у своїй творчості часто звертається до філософських та соціально значимих тем. Серед тематичних пріоритетів гурту «Lama» – особистісна лірика, яка апелює до романтичної світоглядної парадигми.

Творчість гурту «O.Torvald», який лише недавно став відомим широкій аудиторії, відрізняється тематичним розмаїттям: вона включає і особистісну лірику, інтерпретовану у філософському ключі, і твори, що підіймають соціально значимі теми. У стильовому відношенні музиканти гурту «O.Torvald» орієнтуються на західний поп-рок з пріоритетністю мелодичного первня.

У підрозділі 3.2 *«Тематичне спрямування та музично-стильові орієнтири сольних поп-рок-виконавців»* розглядається творчий доробок сольних артистів, що представляють український поп-рок.

Марія Бурмака в українському культурному просторі створює оригінальний підвид поп-року, який сягає корінням бардівської традиції, що знайшло відбиток у текстах пісенних творів, які є високопоетичними та змістовно глибокими. У ранній творчості співачка поєднувала традиції бардівської музики з національною музичною мовою та провідними стилями світового року, останні роботи виконавиці більш орієнтовані на музичний стиль західної популярної музики.

Музичний доробок Альони Вінницької та Міки Ньютон поєднують традиції рок-музики з технологіями шоу-бізнесу. У стильовому відношенні творчість Альони Вінницької орієнтується на традиції російської рок-музики, на якій формувалися її музичні смаки. Оригінальності співачці додає поєднання в іміджі типажу рок-діви з елементами еротики та гламуру. Орієнтація талановитої виконавиці Міки Ньютон на російський та американський шоу-бізнес не сприяли входженню співачки до українського музичного простору, що стало причиною швидкого завершення її музичної кар'єри.

ВИСНОВКИ

1. Дослідження масової культури ХХ ст. було закладено у роботах Х. Ортеги-і-Гассета, мислителів франкфуртської школи (Т. Адорно, В. Беньямін, Г. Маркузе), які чітко відмежовували її від елітарної. Трансформації в суспільстві постмодерної доби видозмінили взаємовідношення між елітарною та масовою культурою, які сьогодні мають багато точок перетину. У мистецтві постмодерну знімається дихотомія «високе – низьке», а теорія трьох пластів В. Конен (академічна музика – музичний фольклор – масова музика) сьогодні втрачає свою актуальність (Ф. Шак). У роботах, що звертаються до артефактів постмодерної доби, термін «масова культура» поступово витискується дефініцією «популярна культура» через її більш широке семантичне поле.

Сучасний культурний простір є багатовимірним та багат шаровим, і популярна культура є його важливим компонентом. Культуротворчий потенціал останньої базується на культурних кодах, які не лише містять важливу інформацію і концентрують смислове навантаження художніх творів, а й передбачають активну співтворчість митця та реципієнта, який має «розкодувати» закладені в них архетипи, знаки й символи. Враховуючи інтерактивну природу популярної культури, базовим терміном її аналізу має стати «культурний код».

Поп-рок як репрезентативний напрям популярної музичної культури характеризується кодовою дихотомією «соціальна заангажованість – соціальний конформізм», яка унаочнює подвійну генезу поп-року, що поєднує рок-мистецтво з його протестним та нонконформістським потенціалом, та поп-музику, яка зазвичай є соціально індиферентною і має розважальний характер. Український поп-рок як національний різновид світового поп-року є більш складним конгломератом культурних кодів, оскільки сполучає західний культурний код не лише з українським, а й пострадянським. Кодовості набувають і найбільш значимі для сучасної культури образи, теми, сюжети, зосереджені у текстах, музиці, візуальному ряді відеокліпів та іміджі рок-виконавців.

2. Поп-рок як стильове відгалуження рок-музики виникає на Заході. Його найбільш відомі представники «Bon Jovi», «Motley Crue», «Europe», «Cinderella», «Scorpions» та ін. у своїй творчості поєднують риси року (музичний інструментарій (електрогітари), характерний роковий саунд (гітарні рифи, більш «важке» звучання), тексти, що мають соціальну спрямованість) з поп-музикою (мелодика, що тяжіє до шлягерності, тексти, в яких віддається перевага особистій ліриці, а не гострим соціальним питанням, пріоритетність стандартів шоу-бізнесу у формуванні іміджу).

Історія українського поп-року має свій, відмінний від світового, шлях. У часи СРСР фольклорні ВІА як колективи, що сполучали фольклор з естетикою поп- та рок-музики, у соціокультурному плані були близькі до поп-року, поєднуючи модний «роковий» саунд з традиціями української естрадної пісні.

У 1990-ті рр. серед актуальних стилів українського року – фолк-рок («Воплі Відоплясова», «Вій»), панк-рок («Брати Гадюкіни», Віка Врадій),

альтернативний рок («Королівські зайці», «Раббота Хо», Юлія Лорд); низка гуртів поєднували різні музичні стилі («Мертвий півень», «Плач Єремії», «Брати Блюзу»). Поп-рок у цей час не входить у число стильових пріоритетів української популярної музики, серед відомих виконавців, що працюють у стилі поп-рок, можна назвати лише Марію Бурмаку.

Розквіт поп-року в українському культурному просторі припадає на 2000-і – першу половину 2010-х рр., коли це стильове відгалуження року набуває популярності, витискуючи на другий план інші напрями рок-музики. Серед представників вітчизняного поп-року – відомі гурти «Океан Ельзи», «Скрябін», «Друга ріка», «СКАЙ», «Мотор’ролла», «Антитіла», «Lama», «O.Togvald» та сольні виконавиці Марія Бурмака, Альона Вінницька, Міка Ньютон. Наприкінці 2010-х рр. поп-рок не втрачає своїх позицій, але доповнюється стильовими елементами інших напрямів популярної музики.

3. Поп-рок-виконавці у своїй творчості використовують напрацьовані у музичній індустрії поведінкові моделі та продюсерські стратегії, серед яких провідного значення набувають промоція своєї творчості, передусім за допомогою відеокліпів як презентаційних роликів не лише власного продукту, а й самого колективу, та формування власного іміджу, який робить артиста унікальним та впізнаваним.

У роботі доведено, що у відеокліпі за допомогою триєдності тексту, музики та візуального ряду пісенний твір набуває багатовимірності смислів. Культурна опозиція «соціальна заангажованість – соціальний конформізм», західний та український або пострадянський культурні коди формують фундамент художнього твору, які доповнюються іншими в залежності від змісту творів. У відеокліпах українських поп-рок-виконавців урбаністичний, ностальгійний, гламурний культурні коди, опозиції «природне – штучне», «життя – смерть» тощо поліфонічно взаємодіють у тексті, музиці та відеоряді. Завдяки використанню найбільш значимих культурних кодів, а не лише загальних місць та усталених кліше, доробок українських музикантів, що працюють у стилі поп-рок, набуває нового змістовного виміру, наближаючись до елітарної культури.

Імідж рок-музиканта сьогодні, як і успішного поп-виконавця, є важливою складовою його творчого успіху. Українські музиканти, що працюють у стилі поп-рок, орієнтуються на іміджеві напрацювання західних виконавців, де частина артистичних образів сформована рок-культурою з її нонконформістською генезою, частина – традиціями шоу-бізнесу. Імідж українських поп-рок-виконавців характеризується широким спектром – від романтичного героя до суворого рокера, від дівчини-підлітка до гламурної дівки. Пріоритетність західних за генезою образів та форм сценічної поведінки дещо нівелює національний компонент українського поп-року, однак стає містком, що сполучає вітчизняну та світову традиції популярної музики.

4. Постмодерна доба внесла свої корективи щодо з’ясування місця популярної музичної культури в соціумі, що знайшло відбиток у трансформації та розширенні її основних соціокультурних функцій. Зміна функціональної системи спричинена зближенням популярної музичної культури з елітарною, і

до традиційних рекреативно-гедоністичної, комунікативної, сугестивної функцій сьогодні дослідники нерідко додають евристичну, яку раніше розглядали лише як атрибут елітарної культури. У роботі виділено такі соціокультурні функції рок-музики, у тому числі і поп-року: *естетичну*, яка завдяки мелодизму як музично-стильовому пріоритету повертає популярній музиці її естетичну привабливість, *інноваційно-креативну*, що виявляється у прагненні сучасних продюсерів і музикантів створювати унікальні музичні проекти, *ідеологічну*, яка в добу плюралізму смислів концентрує та пропагує основні ідеологеми, *виховну*, що спрямована на формування, передусім у молоді, важливих для суспільства ідеалів та цінностей. Для українського поп-року надзвичайно важливою є *націєтворча* функція: у несприятливий для української популярної музики період 2000-х рр., коли більшість шоу-бізнесових проектів перейшли на російську мову, представники поп-року завдяки культивуванню україномовного репертуару стали флагманами націєтворчих процесів. Оновлення зазнають і традиційні для популярної музичної культури *ідентифікаційна*, *компенсаторна*, *комунікативна*, *розважальна* та *рекреаційна* функції.

5. Національний культурний код вітчизняного поп-року виявляється через використання у текстах пісень української мови (гурти «Океан Ельзи», «Скрябін», «Друга ріка», «СКАЙ», «Мотор'ролла», «Антитіла», «Lama», «O.Togvald», співачка Марія Бурмака), яка стає одним з маркерів національного, враховуючи значну кількість популярних українських поп- і рок-музикантів, репертуар яких є російськомовним. Меншою мірою поп-рок спирається на національну поетичну та фольклорно-поетичну традицію. У музичному плані поп-рок рідко звертається до музичних фольклорних джерел, національне в його музичній мові виявляється у його суголосності з найбільш архетиповою рисою української ментальності – кордоцентричністю, яка сконцентрована у пісенно-романсових інтонаціях українського мелосу. Інтонаційна близькість музики поп-рок-балад з українськими солоспівами дозволяє розглядати їх як органічну складову національної музичної культури. В українському поп-року національне зосереджується передусім в інтонаційній сфері на відміну від фолк-року, етно-року та інших етнічних напрямів популярної музики, де національне презентовано за допомогою тембрової палітри українських народних інструментів. Національне виявляється і в позиціонуванні поп-рок-виконавців на світовій сцені як українських артистів.

6. Сучасна українська популярна музична культура представлена низкою виконавців у стилі поп-рок, кожен з яких є яскравою індивідуальністю. Творчість гурту «Океан Ельзи» органічно поєднує надбання світової популярної музики з національною музичною традицією. За більш ніж двадцятирічний час творчості колектив створив не один десяток пісень різного змісту – ліричних, філософських, соціально орієнтованих, найкращі з яких стали класикою пісенного жанру. «Океан Ельзи» з моменту своєї появи на естраді створив високу планку для українських поп-рок-виконавців, тим самим зробивши поп-рок репрезентативним напрямом вітчизняного рок-мистецтва та усієї популярної національно орієнтованої музичної культури.

Творчість гурту «Скрябін» характеризується поєднанням національних музичних традицій із західною рок-музикою, де у стильовому відношенні домінує остання, тематичним розмаїттям, загостреністю у розкритті соціально значимих тем, звертанням до національного культурного коду не лише у його класичних формах, а й локальних та субкультурних виявах. Мистецький доробок гурту «СКАЙ» є значимим для української культури передусім завдяки ліричному струменю, який є серцевиною творчості колективу. Рок-балади, що написані учасниками гурту, на сучасному етапі продовжують традиції українського солоспіву. Завдяки пріоритетності мелодичного первня творчість музикантів гурту «СКАЙ» суголосна національним архетипам та українській ментальності.

Музиканти гурту «Мотор'ролла» у своїй творчості розширюють жанрово-стильове підґрунтя вітчизняного поп-року, звертаючись не лише до пісенно-романсових, а й до танцювальних жанрів українського фольклору. Сьогодні музичні композиції колективу входять у золотий фонд українського року, а довершеність зрілого стилю гурту, який сьогодні продовжує свій творчий шлях, свідчить про актуальність класичного поп-року для сучасної української популярної культури. Гурт «Антитіла» як представник нової генерації поп-року є найбільш урбанізованим і глобалізованим музичним проектом, чому свідоцтвом є тематична спрямованість їх творчості, музичномовні пріоритети та плідна співпраця із зарубіжними колегами. При цьому музиканти гурту не відмовляються від традицій української культури у їх локальному і загальнонаціональному виявах. Гурт «Lama» також є музичним проектом глобалізаційної доби, де урбаністичний код поєднується з національним та орієнтально-екзотичним. Музиканти гурту «O.Torvald» орієнтуються на класичний поп-рок з пріоритетністю соціальної та філософської тематики, їх творчість є відповіддю на суспільні запити сучасності і формою самовираження у нестійкому та мінливому світі.

Марія Бурмака як сольна артистка, що працює у стилі поп-рок, у своїх піснях поєднує традиції бардівської музики зі стилістикою поп-року. Тексти її пісенних творів відзначаються глибиною змісту та високим художнім рівнем. У музичному плані виконавиця і авторка пісень звертається до інтонаційного фонду українського фольклору, музичної класики та західної рок- і поп-музики.

В українському культурному просторі є низка поп-рок-виконавців, які у своїй творчості орієнтуються не лише на українську аудиторію, а й слухачів усього СНД. Музично-стильовими пріоритетом у творчості Альони Вінницької став російський рок, який співачка поєднує з гламурно-еротичним іміджем, сформованим ще у часи її роботи у поп-проекті «ВІА Гра». Українська поп-рок-співачка Міка Ньютон є музичним проектом глобалізаційної доби, який було створено для просування спочатку на ринку СНД, а пізніше США. Попри доволі успішний початок кар'єри виконавиці відсутність у її творчості зв'язку з національною культурою стало причиною швидкого завершення творчої діяльності цієї талановитої артистки.

Серед перспектив дослідження – характеристика національних культурних кодів в популярній музичній культурі; гендерний аспект

українського рок-мистецтва; порівняльна характеристика світового й українського поп-року як соціокультурного та мистецького явища; музично-стильові трансформації українського поп-року у другій половині 2010-х рр.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України як фахові за напрямом «мистецтвознавство»

1. Овсянніков В. Г. Імідж як складова репрезентації поп-рок-виконавця // Українська музика: наук. часопис. Львів: ЛНМА імені М. В. Лисенка, 2019. Число 1 (31). С. 71–78.

Статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України як фахові за напрямом «мистецтвознавство», які включені до міжнародних науково-метричних баз даних

2. Овсянніков В. Г. Поп-рок як складова популярної музичної культури України початку ХХІ століття // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури: зб. наук. праць. Київ: Міленіум, 2017. Вип. XXXVIII. С. 259–268.

3. Овсянніков В. Г. Творчість Марії Бурмаки та Альони Вінницької у контексті розвитку українського поп-року // Культура і сучасність: альманах. Київ: Міленіум, 2017. № 1. С. 141–146.

4. Овсянніков В. Г. Поп-рок та його соціокультурні функції: український контекст // Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство: наук. журнал. Київ: ІДЕЯ-ПРИНТ, 2018. Вип. II (11). С. 242–246.

5. Овсянніков В. Г. Відеокліпи українських поп-рок-виконавців: від гламуру до соціальної проблематики // Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. Київ: Міленіум, 2018. Вип. 34. С. 310–318.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Овсянніков В. Г. Творчість гурту «Скрябін» у контексті розвитку українського поп-року // Мистецька освіта і культура України ХХІ століття: євроінтеграційний вектор: зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 12–13 травня 2016 р. Київ: НАКККіМ, 2016. С. 209–212.

7. Овсянніков В. Г. Відеокліп як засіб промоції у рок-музиці // Трансформаційні процеси в мистецькій освіті та культурі України ХХІ століття: зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Одеса, Київ, Варшава, 25–26 квітня 2017 р. Київ: НАКККіМ, 2017. С. 232–235.

8. Овсянніков В. Г. Подвійне кодування в популярній музичній культурі // Художня культура та мистецька освіта XXI століття: зб. матеріалів Міжн. наук.-творч. конф., Київ, 20–21 листопада 2018 р. Київ: НАКККіМ, 2018. С. 351–352.

9. Овсянніков В. Г. Українські фольклорні ВІА та їх роль у формуванні напрямку поп-рок // Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології: зб. матеріалів Дванадцятої Міжн. наук.-творч. інтернет-конф., м. Київ, 15 травня 2019 р. Київ: НАКККіМ, 2019. С. 79–80.

10. Овсянніков В. Г. Культурні коди українського поп-року // Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство: матеріали міжнародного симпозіуму, Київ, 6 червня 2019 р. Київ: НАКККіМ, 2019. С. 226–227.

АНОТАЦІЯ

Овсянніков В. Г. Український поп-рок у контексті розвитку популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ століття. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 «Теорія та історія культури». – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури України, Київ, 2019.

У дисертації досліджено український поп-рок як складову популярної музичної культури кінця ХХ – початку ХХІ ст.; розроблено теоретичні засади вивчення популярної музики з позицій теорії культурних кодів; висвітлено творчість провідних українських виконавців, що працюють у напрямі поп-рок – гуртів «Океан Ельзи», «Скрябін», «Друга ріка», «СКАЙ», «Мотор’ролла», «Антитіла», «Lama», «O.Torvald», співачок Марії Бурмаки, Альони Вінницької, Міки Ньютон; виявлено культуротворчий потенціал поп-року та зазначено його вплив на трансформацію культурно-мистецької сфери України кінця ХХ – початку ХХІ ст. Удосконалено термінологічний апарат у царині популярної музичної культури. Уточнено соціокультурні функції рок-мистецтва доби постмодерну, ключовими визначено естетичну, інноваційно-креативну, ідеологічну, виховну, націєтворчу, ідентифікаційну, компенсаторну, комунікативну, розважальну та рекреаційну функції. Набула подальшого розвитку проблематика, пов’язана із вивченням популярної музичної культури ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: популярна музична культура, рок-мистецтво, поп-рок, культурний код, відеокліп, імідж, соціокультурні функції мистецтва.

SUMMARY

Ovsyannikov V. G. Ukrainian pop rock in the context of the development of popular musical culture of the late 20th – early 21st century. – The Qualifying Scientific Work on the Rights of the Manuscript.

Thesis for the Degree of Candidate of Art Studies by specialty 26.00.01 «Theory and History of Culture». – National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2019.

The thesis explores Ukrainian pop rock as a component of the popular musical culture of the late 20th – early 21st century; developed the theoretical foundations of the study of popular music from the standpoint of the theory of cultural codes; highlights the work of leading Ukrainian artists working in the direction of pop rock groups – «Okean Elzy», «Scryabin», «Druha Rika», «S.K.A.I.», «Motor'rolla», «Antytila», «Lama», «O.Torvald», singers Maria Burmaka, Alyona Vynnytska, Mika Newton; the cultural potential of pop rock was revealed and its influence on the transformation of the cultural and artistic sphere of Ukraine at the of the late 20th – early 21st century is indicated. The terminological apparatus in the field of popular musical culture has been improved. The sociocultural functions of rock art of the postmodern era are clarified. The problems associated with the study of the popular musical culture of the twentieth and early twenty-first centuries were further developed.

Pop rock as a representative direction of popular musical culture is characterized by a code dichotomy «social engagement – social conformism», which illustrates the dual genesis of pop rock, combining rock art with its protest and non-conformist potential, and pop music, which is usually socially indifferent and has an entertaining character. Ukrainian pop rock as a national type of world pop rock is a more complex conglomerate of cultural codes, as it combines the Western cultural code not only with Ukrainian, but also post-Soviet. The most significant characters for modern culture acquire images, themes, plots, are concentrated in texts, music, the visual range of video clips and the image of rock performers.

In their work, pop rock performers use behavioral models and production strategies developed in the music industry, among which the promotion of their creativity, especially through video clips as presentation clips not only of their own product, but also of the collective itself and the formation of their own image, gain the leading importance, which makes the artist unique and recognizable. In a video clip, using the trinity of text, music and visuals, a song acquires multidimensional meanings. The cultural opposition «social engagement – social conformism», Western and Ukrainian or post-Soviet cultural codes form the foundation of the work of art, which are complemented by others depending on the content of the works. In the video clips of Ukrainian pop rock performers, urbanistic, nostalgic, glamorous cultural codes, oppositions «natural – artificial», «life – death» and others polyphonic interact in the text, music and video. Thanks to the use of the most significant cultural codes, and not just common places and well-established clichés, the achievements of Ukrainian musicians working in the style of pop rock acquire a new meaningful dimension, approaching elite culture. Ukrainian musicians working in the style of pop rock are guided by the fashion ideas of Western artists. The image of Ukrainian pop rock artists is characterized by a wide range – from a romantic hero to a harsh rocker, from a teenage girl to a glamorous diva.

The national element in pop rock is illustrated through the cultivation of the Ukrainian language, the use of elements of the national musical language and the

appeal to themes that are consonant with Ukrainian cultural traditions. In the light of new trends in modern culture, an expansion of the range of sociocultural functions of rock music is noted, among which the key ones are aesthetic, innovative-creative, ideological, educational, nation-forming, identification, compensatory, communicative, entertaining and recreational functions. Particular attention is paid to the nation-forming function of rock art, which during the period of dominance of Russian stars in the Ukrainian cultural space and the transition of Ukrainian artists to Russian, due to the concentration of rock musicians in the Ukrainian-language repertoire, became one of the leading ones.

Keywords: popular music culture, rock art, pop rock, cultural code, video clip, image, socio-cultural functions of art.